

§ 7

Yttrande över remiss av ”Hållbar socialtjänst - en ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)”

AMN 2020-0925-1.6

Arbetsmarknadsnämndens beslut

1. Arbetsmarknadsnämnden beslutade att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen.

Ärendet

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet *Hållbar socialtjänst – en ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)* till arbetsmarknadsnämnden för yttrande.

En utredning tillsattes av regeringen i juli 2017 i syfte att se över socialtjänstlagen. Utredningen fick ett omfattande uppdrag som bland annat innebar att se över lagens konstruktion och att göra en översyn av vissa av socialtjänstens uppgifter. Utredningen presenterar i sitt slutbetänkande ett förslag till ny socialtjänstlag och anser att förslaget bör antas i sin helhet i syfte att återupprätta lagens karaktär av en målinriktad ramlag.

Av utredningens förslag framgår att de övergripande målen i socialtjänstlagen ska ligga kvar, men att de ska kompletteras med ytterligare mål och övergripande perspektiv. Utredningen föreslår att socialtjänsten ska genomsyras av jämställdhet, tillgänglighet och ett förebyggande perspektiv som syftar till att fler individer i behov av stöd ska kunna ta del av socialtjänstens insatser. För att öka tillgängligheten och stärka det förebyggande perspektivet föreslår utredningen att målgruppsindelningen tonas ner och att vissa insatser ska kunna erbjudas utan individuell behovsprövning.

Utredningen vill även förtydliga kraven på god kvalitet inom socialtjänsten och föreslår därför krav på ett gott bemötande samt krav på systematisk uppföljning av socialtjänstens insatser. För att säkerställa god kvalitet föreslår utredningen även att socialtjänsten ska utgå från forskning och beprövad erfarenhet.

Arbetsmarknadsförvaltningen ser generellt positivt på utredningens förslag och välkomnar förslaget på en ny socialtjänstlag. Förvaltningen ser särskilt positivt på möjligheten för kommunen att tillhandahålla insatser utan individuell behovsprövning samt utredningens fokus på förebyggande insatser.

Förvaltningen välkomnar även utredningens fokus på kvalitetsfrågor men noterar att ett utökat krav på dokumentation och verksamhet som bygger på beprövad erfarenhet behöver balanseras för att inte riskera att försämra tillgängligheten och förlora det förebyggande perspektivet i arbetet.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser även att arbetsmarknadsinsatser inte synliggörs tillräckligt i utredningen och saknar ett resonemang om samverkan med Arbetsförmedlingen, då socialtjänstlagen är den lagstiftning som tydligast ger kommunerna vissa befogenheter inom arbetsmarknadsområdet.

Arbetsmarknadsnämnden föreslås hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande över remissen.

Förvaltningen har redovisat ärendet i ett tjänsteutlåtande daterat den 26 november 2020.

Förslag till beslut

Ordföranden Karin Ernlund (C), ledamoten Andrea Hedin m.fl. (M), ledamoten Peter Öberg (L), samt ledamoten Magnus Runsten (MP) föreslog att nämnden skulle besluta enligt förvaltningens förslag till beslut.

Vice ordförande Salar Rashid m.fl. (S) framlade ett annat förslag till beslut och föreslog att nämnden skulle besluta enligt detta förslag.

Beslutsgång

Ordföranden ställde förslagen till beslut mot varandra. Nämnden beslutade utan omröstning enligt ordföranden Karin Ernlund (C), ledamoten Andrea Hedin m.fl. (M), ledamoten Peter Öberg (L), samt ledamoten Magnus Runsten (MP) förslag till beslut.

Reservation

Vice ordförande Salar Rashid m.fl. (S) reserverade sig mot nämndens beslut till förmån för sitt eget förslag enligt följande.

Förslag till beslut

1. Förvaltningens förslag till beslut godkännes delvis.
2. Därutöver anförs följande

Vår uppfattning är att alla som är i behov av grundläggande stöd och skydd från samhället ska få det. Det ska inte spela någon roll var man bor i Sverige för vilket stöd man får. Därför är det viktigt att kommuner verkar för att alla kan få rättssäkra, likvärdiga och lika tillgängliga insatser.

Översynen av socialtjänstlagen är efterlängtat. Behovet av en modernisering av lagstiftningen för att möta dagens samhälle är stor. Att utredningen har haft som ambition att lagen återigen ska ha en karaktär av en målinriktad ramlag välkomnar vi. Det är viktigt eftersom vi anser att lagen ska kunna möjliggöra ett arbete som utgår ifrån en helhetssyn på individen. För att detta ska kunna vara möjligt krävs det att marknadsorienterade styrningsmodeller som New Public Management får ge vika till förmån för professionerna och deras kunnande. Vi är övertygade om att medborgarna kommer att få bättre stöd och skydd om tilliten till professionen är hög. Förslaget om att tillföra krav om att verksamheten ska bedrivas i överenskommelse med vetenskap och beprövad erfarenhet ligger helt i linje med vår uppfattning om hur kvaliteten i välfärden kan stärkas.

Vidare anser vi att det är positivt att utredningen förslår att målbestämmelserna ska kompletteras så att socialtjänsten ska främja jämställda levnadsvillkor. Med den tydliga jämställdhetsgrunden kan socialtjänstens insatser bidra till att jämställdhetsmålet om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv kan uppnås.

Vi är övertygade om att sociala problem minskar om fokus läggs på det förebyggande arbetet. Forskning visar att tidiga och kunskapsbaserade insatser ska prioriteras för att varje individ ska få de bästa förutsättningarna genom livet. Tidiga och förebyggande insatser gör skillnad för den enskilde individen och leder till att spara på samhällets resurser på lång sikt. Därför är det glädjande att utredningen betonar vikten av att socialtjänsten lägger ett större fokus på det förebyggande arbetet. Vi ställer oss bakom utredningens förslag om att socialtjänsten ska ha ett förebyggande perspektiv och att den ska vara lätt tillgänglig. Med förslaget innebär det att den enskilde individen sätts i centrum och att samhället ska verka för att ingen ska behöva avstå från att söka stöd och skydd på grund av att den inte känner till var den kan få hjälp.

Det hade varit bra om utredningen hade berört hur betydelsefulla de ideella aktörerna är i arbetet för att tillgängliggöra socialtjänstens insatser för fler. De ideella aktörerna är viktiga samarbetspartner som med sin expertis och sitt nätverk kan bidra till att nya grupper nås och till att stärka det sociala arbetet. Alla söker sig inte till socialtjänsten när de behöver stöd och hjälp. Skälen kan vara olika men deras rätt att få stöd måste säkras och därför är det viktigt att kommunerna har en nära och god samverkan med civilsamhället.

Vidare hade det varit bra om utredningen tydligare lyft förstärkt samverkan mellan skola, förskola och socialtjänst i det förebyggande arbetet för att fånga upp barn och unga i riskzon. Förskolan

och skolan är viktiga för att alla barn och unga ska få en trygg uppväxt med god hälsa och för att de ska rustas med skyddsfaktorer. En förstärkt samverkan får långsiktiga konsekvenser när man tillsammans kan hindra att unga hamnar i utanförskap och kriminalitet.

En av våra farhågor är att administrationen kommer att öka när högre krav ställs på dokumentation. Arbetsmarknadsförvaltningens synpunkt måste tas tillvara: Med ökade krav på dokumentation finns även en risk för ökad administration och längre handläggningstider vilket speciellt inom det förebyggande arbetet skulle kunna leda till att insatser blir mindre lättillgängliga, om dessa inte undantas från dokumentationskravet. Utredningen menar att den ökade administrationen inte kan härledas till socialtjänstlagen. Vi menar att oavsett om de ökade dokumentationskraven kommer på grund av lagstiftningen eller Socialstyrelsens föreskrifter så måste något göras. Professionen måste ha tid för klienter och brukare.

Utvidgat ansvar för samhällsplanering behövs. Alltför många kommuner glömmer bort att det finns samband mellan den fysiska och sociala miljön. Därför är det bra med tydliggörande om kommunernas ansvar i att vara aktiva i planering för att tidigt kunna tillgodose medborgarnas behov. Det utvidgade ansvaret överensstämmer väl med målsättningen om att stärka det förebyggande arbetet.

Utredningens förslag om att insatser ska kunna tillhandahållas utan behovsprövning vilar på goda intentioner om en lätt tillgänglig socialtjänst. Vi sympatiserar med intentionerna men menar att de invändningar som har framkommit måste höras. Att utredningen utan en konsekvensanalys har föreslagit att insatser som till exempel skyddat boende för våldsutsatta, hem för vård och boende och avhopparprogram ska erbjudas utan individuella behovsbedömningar är inte bra. Vi delar den uppfattning som har framförts av både de fackliga organisationerna och berörda förvaltningar inom Stockholms stad. Det finns en del insatser som inte är lämpliga att erbjuda utan behovsprövning.

Vi motsätter oss inte att kommunerna ska ha fler öppna verksamheter eller att uppsökande verksamheter ska utvecklas för att nå fler. Tvärtom så ser vi flera områden där insatser kan erbjudas utan behovsprövning. Staden kan till exempel utveckla arbetet för att nå fler som befinner sig utanför arbetsmarknaden och därmed tidigt kunna erbjuda arbetsmarknadsinsatser.

Det vi skarpt motsätter oss är att en av de viktigaste principerna kommer att frångås, principen om att det är individens behov som avgör vilka insatser som ska ges. Om inte förslaget ändras kommer en resursförskjutning ske till de som inte har så stora behov på bekostnad av de som har stora stödbehov. Det grundläggande målet

om likvärdighet och att socialtjänsten ska främja jämlikhet i levnadsvillkor kommer att falla. För risken är stor att insatser till de som behöver stöd och skydd kommer att försämrans när undanträngningseffekter uppstår till följd av en avskaffad behovsprövning. Risken är även stor att förslaget leder till kvarhållningseffekter och stora kostnader för kommunerna.

Socialförvaltningens formulering sammanfattar vår stora oro för konsekvenserna: Dessa risker bedöms särskilt stora om utredningens förslag att överlåta till privata utförare att bedöma om en insats som utföraren erbjuder ska kunna ges utan behovsprövning blir verklighet. Likaså ser förvaltningen en risk för ökad rättsosäkerhet för den enskilde om privata utförare ges möjlighet att påverka vilka de tar emot genom att hjälpa den enskilde att bedöma om det är rätt insats för personen ifråga.

Utredningen har inte tagit hänsyn till att kommunerna har begränsade resurser och att förslaget riskerar att leda till att kommuner inför tak för insatser som erbjuds till olika individer. Inte heller har utredningen tagit hänsyn till att likställigheten mellan kommunerna kommer att försvagas.

Slutligen vill vi lyfta att det är bra att en ny socialtjänstlag får förtydligt barnrättsperspektiv. Flera av förslagen som syftar till att tillgodose barns rättigheter är bra. Vi vill särskilt lyfta förslaget att om förlänga tiden för socialnämndens uppföljning för barns situation. Det gäller dels när en utredning som gäller barns behov av stöd eller skydd avslutas utan beslut om insats, dels efter det att en placering i ett familjehem eller hem för vård eller boende har upphört. Det är bra att dagens bestämmelser om att uppföljningarna ska avslutas inom två månader förlängs till sex månader. På så sätt förstärks stöd och skydd av barn i vårt samhälle.

Särskilt uttalande

Ledamoten Rashid Mohammed m.fl. (V) lämnade följande särskilda uttalande.

Socialtjänstlagen är en av hörnstenarna i den svenska välfärden som nu står inför en stor förändring. Då det var lång tid sedan lagen sågs över så det är tid för en uppdatering och vi är försiktigt positiva till huvuddelen av de förändringar som föreslås. Vi hoppas att den nya socialtjänstlagen kommer tillrätta med de problem som Vänsterpartiet under flera år sett att socialtjänsten brottas med. Det handlar exempelvis om detaljstyrning, NPM, underfinansiering, privatisering av myndighetsutövning och utförande av insatser istället för ett frigörande och förebyggande arbete. Vi hoppas att den nya lagen tar avstamp i medarbetarnas perspektiv och de frågor som fackförbunden lyft fram och att klienten sätts i centrum.

Det finns fördelar med förslaget om slopade utredningskrav för flera insatser, eftersom det sänker tröskeln för att söka sig till socialtjänsten. Förhoppningsvis leder slopade utredningskrav också till en minskad detaljstyrning. Samtidigt ger det kommunerna en möjlighet att styra utbudet utifrån kostnadsmässiga ramar, vilket vi ser vi som en fara. Det kan skapa ojämlikhet mellan kommuner och göra så att medborgare som väljer att inte ta kontakt med socialtjänsten inte ges möjlighet att överblicka hela utbudet av tjänster och tillgängligt stöd. Vi anser att alla medborgare måste ha rätt till alla delar av det stöd som socialtjänstlagen fastställer, för att det inte ska bli så att kommuner av kostnadsskäl skär bort delar av sitt stöd och då tvingar bort de målgrupper vars behov av insatser är kostsamma.

Vi hoppas att följden av utredningen blir att socialsekreterarna kan fokusera på att skapa förutsättningar för att ägna sig mer åt förebyggande socialt arbete och mindre åt myndighetsutövning. Men då måste det fortsättningsvis också ges ekonomiska förutsättningar både från stat och kommun för att den nya lagen ska bli en reell ambitionshöjning.

Ur ett arbetsmarknadsperspektiv vill vi framhålla vikten av arbetsmarknadsinsatser med hög kvalitet och likställighet. Det är därför viktigt att kommunerna har rådighet över de verksamheter som erbjuds invånarna och verksamheterna bör därför drivas i hög utsträckning drivas i kommunens egen regi. Detta ger även ett mer långsiktigt perspektiv och möjlighet till ökad flexibilitet när det finns behov av att ställa om och anpassa verksamheterna i takt med samhällsförändringar.

Det är positivt med ett förtydligat barnrättsperspektiv genom att definiera begreppet ”barnets bästa” och bra att reglera att barn ska ha rätt till information, och att man måste förvissa sig om att barnet har förstått den information de får, till exempel vid barnrättsärenden. Tidsramen för uppföljning av ett barns situation förlängs också från två till sex månader vilket vi ser som positivt. Däremot anser vi att socialarbetare bör ha rätt till kontakt med barn i exempelvis vårdnadstvister utan medgivande från vårdnadshavare, något som inte den nya lagen erbjuder.

Det är även bra att brukarnas möjlighet till inflytande och påverkan i socialtjänstens arbete ökar. Vi ser även positivt på att reglera bemötandet mellan socialtjänst och klient i den nya lagen. Vi behöver stärka professionens ställning och hoppas att den nya lagen ska bli ett steg i den riktningen.

Ersättaryttrande

Ersättaren Farida Al-Abani (Fi) lämnade följande ersättaryttrande.

Socialtjänstlagen är en av hörnstenarna i den svenska välfärden som nu står inför en stor förändring. Då det var lång tid sedan lagen sågs över så det är tid för en uppdatering och vi är försiktigt positiva till huvuddelen av de förändringar som föreslås. Vi hoppas att den nya socialtjänstlagen kommer tillrätta med de problem som Vänsterpartiet under flera år sett att socialtjänsten brottas med. Det handlar exempelvis om detaljstyrning, NPM, underfinansiering, privatisering av myndighetsutövning och utförande av insatser istället för ett frigörande och förebyggande arbete. Vi hoppas att den nya lagen tar avstamp i medarbetarnas perspektiv och de frågor som fackförbunden lyft fram och att klienten sätts i centrum.

Det finns fördelar med förslaget om slopade utredningskrav för flera insatser, eftersom det sänker tröskeln för att söka sig till socialtjänsten. Förhoppningsvis leder slopade utredningskrav också till en minskad detaljstyrning. Samtidigt ger det kommunerna en möjlighet att styra utbudet utifrån kostnadsmässiga ramar, vilket vi ser vi som en fara. Det kan skapa ojämlikhet mellan kommuner och göra så att medborgare som väljer att inte ta kontakt med socialtjänsten inte ges möjlighet att överblicka hela utbudet av tjänster och tillgängligt stöd. Vi anser att alla medborgare måste ha rätt till alla delar av det stöd som socialtjänstlagen fastställer, för att det inte ska bli så att kommuner av kostnadsskäl skär bort delar av sitt stöd och då tvingar bort de målgrupper vars behov av insatser är kostsamma.

Vi hoppas att följderna av utredningen blir att socialsekreterarna kan fokusera på att skapa förutsättningar för att ägna sig mer åt förebyggande socialt arbete och mindre åt myndighetsutövning. Men då måste det fortsättningsvis också ges ekonomiska förutsättningar både från stat och kommun för att den nya lagen ska bli en reell ambitionshöjning.

Ur ett arbetsmarknadsperspektiv vill vi framhålla vikten av arbetsmarknadsinsatser med hög kvalitet och likställighet. Det är därför viktigt att kommunerna har rådighet över de verksamheter som erbjuds invånarna och verksamheterna bör därför drivas i hög utsträckning drivas i kommunens egen regi. Detta ger även ett mer långsiktigt perspektiv och möjlighet till ökad flexibilitet när det finns behov av att ställa om och anpassa verksamheterna i takt med samhällsförändringar.

Det är positivt med ett förtydligat barnrättsperspektiv genom att definiera begreppet ”barnets bästa” och bra att reglera att barn ska ha rätt till information, och att man måste förvissa sig om att barnet har förstått den information de får, till exempel vid barnrättsärenden. Tidsramen för uppföljning av ett barns situation förlängs också från två till sex månader vilket vi ser som positivt. Däremot anser vi att socialarbetare bör ha rätt till kontakt med barn i exempelvis vårdnadstvister utan medgivande från vårdnadshavare, något som inte den nya lagen erbjuder.

Det är även bra att brukarnas möjlighet till inflytande och påverkan i socialtjänstens arbete ökar. Vi ser även positivt på att reglera bemötandet mellan socialtjänst och klient i den nya lagen. Vi behöver stärka professionens ställning och hoppas att den nya lagen ska bli ett steg i den riktningen.